

Karl Marx ve Sınıf Teorisinin Spor Kültürüne Yansımaları

Yusuf BARSBUĞA^{1A} , İ. Bülent FİŞEKÇİOĞLU^{1B}

¹Selçuk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Konya/Türkiye

Address Correspondence to Yusuf BARSBUĞA: e-mail: yusufbarsbuga@hotmail.com

A: Orcid ID: 0000-0003-2522-4396- B: Orcid ID: 0000-0001-8356-4001

Karl Marx and Reflections of Class Theory on Sport Culture

Abstract

19th century was a period which witnessed to intensive developments in terms of technology, science, politics and opinions. One of the philosophers who made significant contributions to the opinion world in that period, was Karl Marx with a universal view point about economy and society based on the dialectic materialistic interpretations of history. Marx, who had marks from the Enlightenment period, was affected from various opinions of the relevant period and created his own thinking system. In addition to his many contributions in both social dimensions and economic and financial fields, one of Marx' important contributions was class theory.

The social stratification issue was analyzed and commented by many sociologists such as Marx, Engels, Weber and Durkheim. Social stratification has considerably various reflections in social life, which has allow edits spreading effects in different fields each passing day. One of these reflections is sport. Sport, which addresses to large masses, is experienced at each section of social life in both amateur and professional dimensions, not only concerns people but also is included in laws of states and used as a political instrument in international dimensions.

In this study; based on Marx's thinking system, Historical Materialism, Sub-Structure - Upper-Structure Relation, Production Relations, Alienation and Class concept were examined under different titles, within the light of social stratification and social class concepts, their reflections and effects on the sport case were evaluated using the literature screening model.

In conclusion, the stratification concept, described as the hierarchical classification of difference, was determined to be related with factors such as income level, social environment, culture, physical environment, and have effects on sportive activities. As an indispensable social dimension of our age, sport has been influenced from these concepts as well. In accordance with people's income levels, diversified branches, because of cultural constraints, interferences in sportive performance desires or limitations in certain branches have shown themselves. Also, physical environment, natural conditions of the living place have been influential on sport and sport branch selection.

Key Words; Karl Marx, Class Theory, Sport, Stratification

Özet

19. yüzyıl; teknoloji, bilim, siyaset ve düşünsel açıdan yoğun gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Düşün dünyasına o dönemde önemli katkılar sunan düşünürlerden biri de, tarihin diyalektik materyalist yorumuna dayanan ekonomik ve toplumsal bir dünya görüşüne sahip Karl Marx'dır. Aydınlanma döneminin izlerini taşıyan Marx; döneminin çeşitli görüşlerinden etkilenecek, kendi düşünce sistemini oluşturmuştur. Gerek toplumsal boyutta gerekse ekonomik ve iktisadi alanda bir çok katkıları olan Marx'ın önemli katkılarından biri de sınıf teorisi.

Sosyal tabakalaşma konusu; Marx, Engels, Weber ve Durkheim gibi birçok sosyolog tarafından incelenmiş ve yorumlanmıştır. Sosyal tabakalaşmanın, toplum hayatında oldukça çeşitli yansımalarının olması, her geçen gün farklı alanlarda etkilerinin görülmesine olanak sağlamaktadır. Bu yansımalarından biride spordur. Geniş kitlelere hitap eden, gerek amatör gerekse profesyonel boyutta toplumsal hayatın her köşesinde hissedilen etkileriyle spor; sadece kişilerin değil, devletlerinde kanunlarında yer almakta ve uluslararası boyutta politika aracı olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışmada; Marx'ın düşünsel sisteminde önemli yer tutan Tarihsel Materyalizm, Alt yapı- Üst Yapı ilişkisi, Üretim ilişkileri, Yabancılaşma ve Sınıf kavramı ayrı başlıklar altında incelenmeye çalışılıp, sosyal tabakalaşma ve sosyal sınıf kavramları ışığında spor olgusuna olan yansımaları ve etkileri, literatür tarama modeli kullanılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak; farklılığın hiyerarşik sıralanması şeklinde nitelendirilen tabakalaşma kavramının; gelir seviyesi, sosyal çevre, kültür, fiziki çevre gibi etmenlerle bağlantısının ve sportif faaliyete olan etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Çağımızın vazgeçilmez toplumsal bir boyutu olan spor da bu kavramlardan oldukça etkilenebilmektedir. İnsanların gelir durumuna göre farklı branşlaşmalar, kültürel baskı sonucu spor yapma isteğine ket vurma yada belirli branşlarla sınırlanma meydana gelmektedir. Yine fiziki ortam, yaşanan yerin doğal koşulları da spor ve spor branşı seçimi üzerinde etkili olmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Karl Marx, Sınıf Teorisi, Tabakalaşma, Spor

Giriş

18. ve 19. yy'lar insanlık tarihinin büyük dönüşümler yaşadığı bir çağdır. Özellikle 19. yy. teknoloji, sanayi, bilim, siyaset ve hatta gereksinimlerin çok hızlı değiştiği çalkantılı bir dönemdir. Bu durumda değişen sadece fiziki yaşam koşulları değil; fiziki yaşam koşullarıyla beraber düşün dünyası da değişmiştir. Değişen ve gittikçe daha da zorlaşan yaşam koşulları içerisinde yetişen Marx, kendisinin de olumsuz etkilendiği yaşam koşullarına duyarsız kalmayarak bu dönemin şartlarını hazırlayan toplumsal gelişmelerin analizini yaparak, bu koşulların nasıl değişebileceğinin kritiğini yapmıştır (Temiz 2012).

Marxizm'i ve Marx'ı anlamak için onun devrinin düşünsel ve sosyal dinamiklerini bilmek, onun teori ve düşüncelerini kavramak adına önemli bir adım olup çalışmamızda öncelikle Marx'ın yetiştiği ortam ve akademik hayatı ele alınacaktır. Karl Marx'ın fikir ve görüşlerinde şüphesiz ki aydınlanma döneminin büyük izleri mevcuttur. Ayrıca 19. yüzyılın gelişim ve değişim atmosferinde Fransız devrimi ve sanayi devrimi gibi önemli tarihsel süreçler sonunda ortaya çıkan kapitalizm'in Marx üzerindeki yansımalarına kısaca değinilmeye çalışılmıştır. Marx'ın düşünsel sisteminde önemli yer tutan Tarihsel Materyalizm, Alt yapı- Üst Yapı İlişkisi, Sınıf kavramı ve Üretim ilişkileri çalışmada incelenmeye çalışılmıştır. Karl Marx'ın gerek bilimsel gerekse felsefi anlamda katkılarını tek bir kalıba sokarak incelemek kendisine haksızlık olacaktır. Marx, bir toplum bilimci, filozof, iktisatçı, tarihçi kimliğiyle eserleriyle birçok alana katkı sağlamıştır.

Ütopik sosyalistlerden itibaren, bir tarafta Marx, Engels ve takipçileriyle gelen çatışmacı sosyoloji yaklaşımı; diğer taraftan da Durkheim, Weber ve takipçileri gibi uzlaşmacı olarak isimlendirebileceğimiz sosyolojik yaklaşımların hangi perspektiften bakılırsa bakılınsı hepsinin sosyal tabakalaşma konusuna önem verdikleri görülmektedir. Ne var ki tabakalaşma kavramının ele alındığı her noktada onunla beraber sınıf kavramını da incelemek gerekmektedir. Kimi sosyologların tabaka ve sınıfı eş anlamlı terim olarak kabul ettikleri; kimilerinin ise sınıfı, tabakaları da kapsayan daha geniş bir anlamda kullandıkları görülmektedir. Bazı sosyologlarda tabakaları evrensel, sınıfları ise bu evrensel olgunun özel bir biçimi olarak görme eğilimindedirler (Arslantürk ve Amman 2001).

Sosyal tabakalaşmanın toplum hayatında sayısız görüntülerinin olması, geçmişte olduğu gibi günümüzde de daha yeni boyutlar kazanarak belirgin bir halde, sosyal hayata yansımaları görmekteyiz. Bu yansımalarından biride spordur. Sporun; kendi içinde amatörlükten profesyonelliğe veya kitle sporundan elit sporuna, yazılı basının en çok tiraj ve televizyonların en fazla reyting yapan ya da çeşitli stadyumları dolduracak ölçüde seyir boyutu kazandığı günümüzde, hayatın bir bölümünü etkisi altına almış olduğu bilinmektedir.

Geniş kitleleri saran ve çok çeşitli görüntüler arz eden bir olgu olarak sporun gün geçtikçe çeşitliliğini ve yapılış tarzını da farklı boyutlara taşıdığı görülmektedir. Şüphesiz ki toplumdaki farklı sosyal tabakaların bu olgu içinde, değişiklikler arz ettiği görülebilmektedir.

Karl Marx

Karl Marx 5 Mayıs 1818 yılında Almanya'nın Trier şehrinde dünyaya gelmiştir. Trier şehri Rhein eyaletine bağlı Almanya'nın ekonomik ve siyasal açıdan en gelişmiş ve en eski bölgesine bağlıdır. Babası avukat Heinrich Marx'dır. "Yahudi olan baba Marx, oğlu doğmadan kısa bir süre önce Almanya'daki Yahudilerin karşılaştıkları baskılardan kurtulmak için Museviliği bırakıp Lutherci Hıristiyan mezhebine bağlandı." (SBKB 1995). Annesi Henriette Pressburg, Hollandalıdır. Karl, üç erkek, beş kız kardeş olmak üzere dokuz kardeştir. 1830 yılında Trier Lisesine başladı. Arkadaşları arasında orta seviyede bir öğrenciydi. 1835'de Bonn Üniversitesine kayıt oldu. Hukuk okuyordu. Burada iki yıl hukuk okuyan Marx daha sonra Berlin Üniversitesine geçti. Burada hukuk eğitiminin yanı sıra tarih, sanat tarihi, dil alanında da çalışmalar yaptı. 1837 yılında Hegel'in felsefesi konusunda ciddi çalışmalar yaptığı bir yıldır. Marx, Hegelci idealizmin karşısında kendisine doktora tezi olarak Demokritos ve Epikorus'un Doğa felsefesi konusunu seçmiştir. Bu seçimde Hegel'in gerçekte bu felsefeyi düşünürlerin göz ardı etmesinin önemli rol oynadığını, tezin önsözünde belirtmiştir (Marx 2000). 14 Mart 1883'te hayata gözlerini yuman Karl Marx'ı fikirleri ve eserleri ile belirli bir kalıba sokmak uygun olmayacaktır. Marx, gazeteci, sosyolog, politikacı, filozof, iktisatçı, tarihçi, Entelektüel ve aynı zamanda bir devrimciydi denilebilir.

Karl Marx' ın Yetiştirdiği Siyasal Ortam ve Etkilendiği İsimler

Marx'ın düşünsel yapısının şekillenmesinde önemli rol oynayan unsurları sıralayacak olursak, Aydınlanma rasyonalizmi, hümanizmi ve radikal Fransız Aydınlanmasının bilimsel materyalizmdir denilebilir (Kellner 2003). Burada özellikle Fransız Devrimi ve ona karşı verilen tepkiler, romantizm, Alman ulusunun tarihi ve Alman birliğinin oluşturulması meseleleri öne çıkmaktadır. Bunları tamamlayan ve kapsayan katmanda ise bütüncül olarak 19. yüzyılın oluşumunu etkileyen Aydınlanma felsefesinin etkileri, ve modern toplumun tanımlanması ve meşrulaştırılması girişimleri gelmektedir (Sunar 2010).

Akgör (2008)'e göre, 19. yüzyıl bir dönüşüm çağıdır; teknolojinin ve gereksinimlerin, yönetim biçimlerinin değiştiği, insanlık tarihinin en önemli devrimlerinden olan Fransız ve Sanayi Devrimi'nin yaşandığı çalkantılı dönemlerin devamıdır. Çoğu düşünür, bu yıllarda önemli çalışmalarda bulunmuş ve özellikle toplum temelli konularda değerli fikirler ortaya çıkmıştır. Kant ve Hegel gibi kimi filozoflar, değişimleri insani bir eksenle ele alıp, bunları anlamlandırmaya çalışmaktadır. Kimileri de, Saint Simon, Proudhon gibi, belli başlı bazı düzeltmelere gerek olduğundan söz etmektedir. Ancak gerçekçi bir değerlendirme ve değişim yolunu Marx dillendirmiştir. Karl Marx'ın eserlerinde önemli bir yer tutan üretim ilişkileri de sanayi devrimi sonrasında şekillenmiştir. Üretim araçları olarak makinelerin, insanın yerini alması sonucu üretim sürecinde insanın tasfiyesini kolaylaştırmıştır.

"Proleterin işi, makinelerin yaygınlaşması ve iş bölümü nedeniyle tüm bireysel niteliğini ve dolayısıyla işçi açısından tüm çekiciliğini yitirmiştir. İşçi, makinenin, kendisinden yalnızca en basit, en usandırıcı ve en kolay şekilde öğrenilebilir işleri yapması istenen bir eklentisi haline geliyor. Bu nedenle de işçinin yarattığı maliyet, neredeyse yalnızca, kendi geçimi ve soyunun üremeye devam etmesi için gereksinim duyduğu geçim araçlarından ibaret kalıyor" (Marx 2009).

Kapitalizm, Marx'ın ilk eserlerinden başlayarak toplumsal eleştirinin merkezinde olmuştur. Marx, kapitalin birinci cildinde, kapitalist üretim sürecini, ikinci cildinde, "dolaşım sürecini" ve üçüncü cildinde de kapitalizmin bir bütün olarak ve birinci, ikinci cildindeki argümanların bir bütün olarak inceler. Kapitalist ahlaka en sert tenkit bu üçüncü itapta yer alır. Kol gücüne dayanan üretim aşamasından makineli üretim aşamasına geçiş ile birlikte, zamanda fazla üretim sloganını kendine referans alan artı

değer sömürücüsü kapitalist zihniyet, bütün maddi gücünü karın artmasına teksif etmesinden dolayı insan faktörünü görmemiştir. Emegın sömürü derecesi ve el konulan artı-emek ve artı-değer miktarı, özellikle iş gücünün uzatılması ve emegın yoğunlaştırılması ile yükselir (Marx 1978). Marx, bir çok farklı filozof, ve sosyal reformcudan etkilenmiştir, ancak bunlardan en önemlisi Hegel'dir. (Hands 2011).

Karl Marx ve Tarihsel Materyalizm

Materyalizm çok eski bir tarihe sahiptir. Ancak günümüz materyalizminin ana kaynağı sayılabilecek olan ilk çağ materyalizm anlayışı ve aydınlanma dönemine kadar olan materyalizm anlayışı farklı özelliklere sahiptir. Materyalizm, ontolojide maddeyi değişmez, aktif ve dinamik bir ilke ve cevher olarak kabul eden, ruh ve fikir gibi manevi cevherlerin bu maddenin bir tezahürü olduğunu iddia eden yahut bunları inkar eden okullar anlamına sahiptir (Bolay 1998). Diyalektik sözü birçok düşünür tarafından kullanılmıştır. Platon, Aristoteles, Plotinos, Hegel, Engels, Marx, Lenin bunlardan başlıcalarıdır. Marx, 1845 ile 1846 yılları arasında yazdığı "Alman İdeolojisi" ve "Feuerbach Üzerine Tezler" adlı çalışmalarıyla, ideoloji konusundaki analizlerini daha acık bir şekilde ortaya koymuştur. Tarihsel materyalist görüşü inşa ettiği bu dönemde, hem toplumsal ilişkiler irdelenmekte hem de bu toplumsal ilişkilerde ortaya çıkan, sınıfsal eşitsizlikler ile fikir dünyasındaki gelişmeler ilişkilendirilmektedir. Bu eserler ile birlikte, Marx felsefi hümanizmi ve soyut insan incelemelerini tamamen terk ederek toplumsal ilişkilere ve maddi temele odaklanmıştır (Marx 1976). Tarihsel materyalizm, bugüne kadar var olan toplumsal sorunların nedenlerini anlamaya çalışan ve bunlara yanıt getiren bir teori olması nedeniyle bu kadar süredir geçerliliğini korumakta ve kabul görmektedir.

Sınıf Kavramı ve Üretim İlişkileri

Marks 'özgürlük' ve 'evrenselleşme' terimlerine büyük değer yüklemesine rağmen, uluslararası sistemdeki sınıf mücadelesi ve ekonomik etkenlerin baskınlığını vurgulamıştır (Buecker 2003). Marksist yaklaşımda sınıf olgusu iki farklı şekilde ele alınıp açıklanmaya çalışılır (Hindess 1987). Marx, kapitalizmin toplumu iki farklı guruba böldüğünü dile getirmiştir; Bunlardan birincisi kendilerine ait bir sermayeleri ve üretim araçları olmayan işçiler. İkincisi ise Burjuvazidir, bir başka deyişle kapitalist sınıftır. Üretim araçlarının sahipleri olup emekçilerin patronlarıdır (Hands 2011). Bu ayırmda Toplumdaki

üretim tarzı, toplumsal ilişkilerin biçimini ortaya koyar. Üretim tarzının, daha fazla kar elde etme güdüsünü tatmin ettiği ve elde edilen bu karın bir diğerinin üzerinde hakimiyet kurmanın bir aracı haline dönüştüğü topluluklarda; bireycilik, rekabet ve bunun tabii bir sonucu olarak bencillik duygusu belirgin olmaktadır (Temiz 2012). Mekanik bir insan yaratma amacı güden kapitalist anlayışa eleştiri getiren Marksist düşünce stilinde İnsanlık haritasının, üretim araçlarını elinde bulunduranlar tarafından çizildiği söylenir, ve bu sistemde makineleşmeye, sömürülmeye mahkum edilen işçi sınıfının bu engereğin kuyruğundan tutarak atmalı ve herkesin eşit olduğu bir sisteme, düzene ulaşması gerektiği söylenir (Basat 2004).

Alt yapı- Üst Yapı İlişkisi

Marks'a göre, özellikle kapitalist toplumdaki ekonomik altyapı, yani üretim güçlerinin durumu, bileşimi ve üretim araçlarının mülkiyeti, o toplumun yapısını, genel kuruluşunu belirler. Bu toplumda geçerli olan yasalar, siyasal örgütlenme ve ilişkiler, sanat, bilim, ahlak, din ve hatta düşünce sistemleri, ekonomik altyapının belirlediği üstyapısal olgu ve oluşumlardır. Bunların hiçbiri, somut toplumsal koşulların dışında, onlardan bağımsız olarak düşünülemez ve incelenemez (Tolan 1993). Söz konusu ideolojik zeminin oluşumunu ve tasvirini Marx "Ekonomi Politığın Eleştirisine Katkı" eserinde altyapı-üstyapı çerçevesinde ele almıştır (Marx 2005).

Yabancılaşma

Marx'ın yabancılaşma olgusu, kapitalizmin üretim sürecinin insan üzerindeki fiziksel ve zihinsel etkisiyle, içinde bulunduğu sosyal süreçler üzerindeki yıkıcı etkileri incelediği entelektüel bir olgudur (Ollman 1996).

Marx için, yabancılaşma, insanın doğası; kendi varlığı ve dünyası ile ilgilidir. Marx, yabancılaşmayı insan doğasının ele alınışı esnasında türsel insana yani "tam anlamıyla kendi olabilen insan"a gidiş yolunu ararken karşılaştığı engellerden biri olan kavram olarak sunmaktadır (Collin 2008). İnsanın doğaya yabancılaşması, insanın-cinsin temsilcisi olan insan-insana yabancılaşması anlamına gelir. İnsanın doğa üzerinde kurmaya çalıştığı egemenlik, kendisinin ait olduğu ve doğaya yabancılaşmasına ve dolayısıyla içerisinde bulunduğu toplumun yabancılaşmış istek ve beklentilerine uygun hareket eden ve üreten bir bireye dönüşmesine sebep olmuştur. Yabancılaşmış emekte ise, insanın bilinçli varoluşu, yaşam edimini, temel varlığını sürdürmesi, bunların varoluşu için tek araç olması biçimindedir.

Kapitalizmdeki insan bilinci, hayatta kalmak için gösterilen çabayla eşdeğer görülür; çünkü bu koşullardaki insan bu tarz bir yoğunlaşmayı başarılı olmak için gerekli görür.(Ollman 1996).

Djilas'a göre Bireysel özgürlükler veya bağımsız ekonomik hakları olmadan milletler arasında eşitlik yoktur (Djilas 1969).. Brenkert'e göre, Marks'ın kapitalizm eleştirisinin özgürlüğü esas alan temel bir ahlaki perspektifi vardır. Marks kapitalizme, kapitalist sistemde yaşayan insanlar özgür olmadıkları için karşı çıkar (Brenkert 1998).

Marx'ın Bilimsel Katkıları

19. yüzyıldan itibaren ulus devletin dönüşümü, sosyal teorinin bütün dünyada önemini ortaya koyar. Aydınlanmacı rasyonalitenin egemenliğini yürüttüğü bu dönem, sosyal olgulara bilimsel bir mantık düzeyinde, neden sonuç ilişkileriyle bakılmasını doğurur. Marksizm, özellikle liberal rasyonalitenin bu yönelimini diyalektik yaklaşımıyla sarsmış, ardılı hatta karşıtı birçok düşünce yapısının da öncüsü olmuştur (Gülboy ve Aytaç 2012). Özellikle Marks'ın sınıf çatışması ve sömürü yaklaşımını yeni Marksistler, dünya politikasını ve emperyalizm olgusunu açıklarken temel referans olarak almışlardır. Marks'ın kendisi emperyalizme ilişkin bir kuram geliştirmemiş olmakla beraber, ondan sonra gelen, başta Lenin olmak üzere, yeni Marksistlerin bu konuya yoğunlaştıkları dikkat çekmektedir. Marks ve izleyicilerinin bir başka temel özelliği ise toplumsal ilişkileri ve dünya politikasını tarihsel bir bakış açısıyla ele almalarıdır. Bu bağlamda Marksist teori uluslararası ilişkileri, üretim araçları ve onun belirlediği üretim ilişkilerine bağlı olarak ortaya çıkan sınıfsal ilişki temelinde ele almaktadır (Arı 2004). Ancak Burchill'e göre Marksizm, nasyonalizmi de içeren global politika, devletler arası savaş ve devlet sisteminin direnci gibi önemli konulara çok az değinmiştir. Marks, sınıf ayrılıklarının önemine fazla vurgu yapmış ve kapitalizmin adapte olarak üstesinden geldiği içsel çelişkiler ile sosyalizm mücadeleleri gibi diğer önemli sosyal ayrılıkları da önemsiz görmüştür (Burchill ve ark. 2007).

Tarihsel materyalizm, sınıf mücadelesi ve kominizm de dahil olmak üzere, barış ve savaş sorunu farklı konseptlerde Marks'ın düşüncesi ile bağlantılıdır. Marks'a göre evrensel barış, yalnızca uluslararası yapıdan devletlerin ortadan kalkmasıyla gerçekleşebilir. Dünya toplumlarının büyük bir çoğunluğu küresel dayanışma ve ortak eylem içerisinde olduğunda, evrensel bir sosyalist toplum ortaya çıkabilir (Linklater 2005). Marksist

teorisyenlere göre dünya, uzun bir süre gündün güne tüm insanlığı avucunun içine alan tek bir bütünleşmiş ekonomik ve politik oluşum 'küresel bir kapitalist sistem' tarafından domine edildi. Bu sistem içerisinde, bütün elementler her zaman birbiriyle ilintili ve bağlantılı olmuştur (Hobden ve Jones 2008). Küreselleşme üzerine konuşan neredeyse tüm yorumcular, bir anlamda Marks'a düşünsel boyutta borçludurlar. Marksist gelenekten olanların; dünyadaki baskın ekonomiler ile bağımlı devletler arasındaki serbest ticareti ve karmaşık ilişkilerinin düzenli olmayan etkilerini açıklayarak, uluslararası politikaları anlamamızda büyük katkıları olmuştur (Burchill ve ark. 2007).

Marksizm İkinci Dünya savaşının sonuçlarıyla birlikte, Dünya politikasının anlaşılmasında bir felsefi köprü yaratmıştır. Marks'ın salt iktisadi değil, sosyolojik analizleri bu açıdan tarihsel diyalektiğin Dünya politikasını anlamak açısından bize ne kadar önemli bir yöntem sağladığını göstermiştir. Ülkeler arası eşitsizlik boyutunda, politikanın Dünya ekonomisiyle de ilişkisine bakan A.Gunder Frank ve I. Wallerstein gibi ekonomi politikçilerin yanında, doğrudan bireylerin yüzleştiği soykırım, açlık, yoksulluk üzerinden değerlendiren teorisyenler de ortaya çıkmıştır. Robert Cox'la başlayan, Halliday, Linklater gibi kuramcılarla devam eden bu analiz, Gramsci'nin hegemonya kavramını, organik aydın üzerinden tanımladığı politikaların ideolojik kurgusunu, uluslararası ilişkiler alanına kazandırmıştır (Gülboy ve Aytaç 2012). Sonuç olarak, anlaşılabilen zayıflıkları göz ardı edildiğinde, Marks'ın düşünceleri ve genel olarak Marksizm; dünya politikasının esasen güvenlik mücadelesi ve askeri güç ile belirlendiğini varsayan gerçekçi kuramlar için, önemli bir dengeleyici kuram olarak hizmet eder (Buecker 2003).

Sporda Sınıf İlişkileri ve Sosyal Tabakalaşmanın Etkileri

Sosyal Tabakalaşma, insanların arasında farklı yaşam biçimleri veya bu yaşam biçimlerinden kaynaklanan eşitsizlik temelli farklılıklar olarak tanımlanabilir (Giddens 2000). Günümüzde gelişmiş kapitalist toplumların tabakalaşma düzeni üzerine araştırmalar genel olarak sınıfsal ayrılıkların ve eşitsizliklerin egemen olduğu bir toplumsal düzeni tespit etmektedir. Bu toplumsal düzende sınıfsal gücün üç ana kaynağı vardır: Üç sınıflı bir yapıya yol açma eğilimi taşıyan mülkiyet, ehliyet ve fiziksel emek gücü sahipliği; bunlar, mülkiyete dayanan egemen/üst sınıfa, ehliyete dayanan ara/orta sınıfa ve emek gücüne dayanan işçi sınıfı/alt sınıfa tekabül

eder (Ünal 2017). Sosyal tabakalaşma tarihsel gelişimi ile küresel bir olgu olarak nitelendirilmektedir. Toplum içerisinde farklı sebeplerden kaynaklanan eşitsizlikleri bütün toplumlarda görmek mümkündür. Özellikle 19. Yüzyıl aydınlanması sonrası birçok toplumda, sosyal adaletin sağlanması konusunda kanun ve düzenlemeler gerçekleştirilse de toplumsal eşitsizlikler farklı şekilde kendini göstermiştir. Sosyal yaşam olanaklarından, fiziksel çevre koşullarına kadar birçok faktörün etkili olduğu bu göstergeler arasında kişilerin spor alışkanlıkları da yer almaktadır. Toplumda, farklı tabakalarda yer alan bireyler için, sporun farklı anlamlar taşıması, farklı tabakaların değişik sportif pratiklere ilgi göstermeleri, bu karmaşık analizde spor faktörünün yerini belirlemeyi gerekli kılmaktadır. Sosyal tabakalaşmanın spor ekseninde incelenmesi, farklı toplumsal katmanlarla spor arasındaki ilişkinin çeşitliliğini belirlemenin ötesinde, yeni sportif pratiklerin kabul görebilmesi topluma yayılması sürecine de açıklama getirmektedir (Kaplan ve Akkaya 2013). Spor alanında, birçok boş zaman ve kültür araştırmacısı Bourdieu'nün çerçevesini kullanmıştır. Bourdieu (1984)'ün teorik çerçevesi; kültürel tüketim ve yaşam tarzlarının, kültürel pratiklerde farklılık yarattığı fikrini vurgular. Sosyal bir hiyerarşi düzenini vurgulayan Bourdieu yüksek sosyal statüye sahip bireylerin, spor vb. alanlarda daha fazla kültürel sermayeye sahip olabileceğini vurgulamıştır. Bu durum nispeten sosyal statüsü yüksek bireylerin belirli ekonomik seviyede olması ve boş zaman faaliyetlerinden biri olan spora da daha fazla vakit ayırması yada önem vermesi fikri ile açıklanabilir.

Yapılan birçok araştırma spora katılım yada spor branş seçimi ile ilgili sosyal statü ve tabakalaşma konularına atıf yapmaktadır. Paul Widdop ve David Cutts (2013)'ün İngiltere'de spor tüketicilerine yönelik yapmış oldukları çalışmada aydın kesim olarak adlandırdıkları sosyal statüsü yüksek bireylerin, ilgilendikleri spor türlerinin diğer katılımcılara göre farklı olduğunu tespit etmişlerdir. Köln Spor Akademisinden Ilse Hartmann-Tews (2006) 'in Avrupa Birliği ve spor politikaları üzerine yapmış olduğu çalışmada 1975 yılında imzalanan herkes için spor sözleşmesine atıf yaparak birliğin spora verdiği önemi açıklamıştır. Ancak çalışmasında Avrupa Birliği ülkeleri arasında yoksulluk seviyesi yüksek olan ülkelerde, spora katılımın düşük olduğunu vurgulamıştır. Yine Yüksel (2018)'in sporda sosyal sınıf ilişkilerini incelediği çalışmada beyaz yakalı ve mavi yakalı ayrımı ile çalışma statülerini belirtmiş nispeten daha

yüksek gelire ve daha fazla boş zaman imkanı olan beyaz yakalıların, spora katılım durumlarını tespit etmiştir. İnsanların çalışma konumları ile spor arasındaki ilişkileri, yaptıkları sporlar üzerinden de izlemenin mümkün olduğunu vurgulayan Yüksel, beyaz yakalılarının yüzme, atletizm, pilates, step-aerobik, fitness, jimnastik, binicilik, tenis ve trekking sporlarını daha çok yaparken, mavi yakalılarının yürüyüş, uzakdoğu sporları, voleybol, basketbol, futbol, güreş ve bisiklet gibi sporları daha çok yaptıklarını dile getirmiştir.

Sonuç

Spor ve sosyal sınıf kavramı birçok çalışmada birlikte ele alınmış ve benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Toplumun her noktasında etkilerini görebildiğimiz sosyal sınıf farklılıklarının, spor odaklı değerlendirmelerde sosyal sınıf farklılıklarının etkileri mevcuttur. Seçilen spor branşı, spor yapma imkanları gibi birçok konuda sınıf temelli farklılıklar sporda da yansımalarını göstermektedir. Sosyal devlet anlayışıyla, özellikle bireylerin sportif faaliyetlere katılımı ve olanakları, yönetim erkleri tarafından teşvik edilse de birçok ülkede, spora katılım ve sportif gereksinimlerde, sosyal sınıf farklılıklarının etkileri olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

1. Akgör A, 2008. Marx'ın Etik Anlayışı. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, s.8.
2. Arı T, 2004. Uluslararası İlişkiler Kuramları-1. Açık Öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, s.45.
3. Arslantürk Z, Amman MT, 2001. Sosyoloji, Dördüncü Basım, İstanbul, Çamlıca Yayınları, s.359.
4. Basat O, 2004. Karl Marx'ın Ahlak Anlayışı. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, s.44.
5. Buecker R, 2003. "Karl Marx's Conception of International Relations", Glendon Journal of International Studies, 3,55.
6. Burchill S, 2007. An Introduction to International Relations: Australian Perspectives, Cambridge: Cambridge University Press, s.74-75.
7. Bourdieu, P. 1984. Distinction: A social critique of the judgment of taste. London, England: Routledge.
8. Bolay SH, 1999. Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, s.285.
9. Brenkert G,1998. Marx'ın Özgürlük Etiği, çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.121.
10. Collin D, 2008. Marx'ı Anlamak, çev. Işık Ergüden, Versus Kitap, İstanbul, s.48.
11. Djiilas M, 1969. The Unperfect Society, London: Emphasis in original, s.6.
12. Giddens A, 2000. Sosyoloji, (Haz. H. Özel ve C. Güzel), Ankara
13. Gülboy G, Pınar E, Gizem BA, 2012. "Marksizm Ve Uluslararası Politik Teoride Dönüşümler", Bilim Üzerine Marksist Tartışmalar Sempozyumu, s.1-18. Eylül 2016, İzmir
14. Hands G, 2011. Marx-Kilit Fikirler, çev. Melis İnan, Optimist Yayın ve Dağıtım, İstanbul, s.58-60-68-117.
15. Hindess B,1987. Politics and Class Analysis, Oxford: Basil Blackwell, s.21.
16. Hobden S, Richard WJ, 2008. "Marxist Theories of International Relations", John Baylis, vd., (der.), The Globalization of World Politics, Oxford: Oxford University Press, s.220.
17. Kaplan Y, Akkaya C, 2013. Reflections of Differences in Social Class in Sports –Employing the Example of Antalya, Mediterranean Journal of Humanities, 3;2:143-158.
18. Kellner D, 2003. "Karl Marx" Robert C. Solomon and David Sherman (ed.), The Blackwell Guide to Continental Philosophy, Oxford: Blackwell, s.63.
19. Linklater Andrew, 2005. "Marxism", Scott Burchill vd. (der.), Theories of International Relations, New York: Palgrave, s.134.
20. Marx K, Friedrich E, 2009. Komünist parti manifestosu, çev. Erkin Özalp, Yazılama Yayın, İstanbul, s.17.
21. Marx K, 2005. Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı, çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, s.39.
22. Marx K, 2000. Demokritos ve Epikorus'un Doğa felsefesi, çev. Hüseyin Demirhan, Sol Yayınları, Ankara, s.10.
23. Marx K, 1978. Kapital III, çev. Alaaddin Bilgin, Sol Yayınları, Ankara, s.248.
24. Marx K, Friedrich E, 1976. "Theses on Feuerbach", Collected Works, Progress Publishers, Moscow, s.4.
25. Ollman B, 1996. Alienation, Cambridge: Cambridge University Press, s.131.
26. SBKP Merkez Komitesi, 1995. Marksizm-Leninizm Enstitüsü, Karl Marx Biyografisi, çev. Ertuğrul Kürkçü, İstanbul, s.26.
27. Sunar L, 2010. Karl Marx ve Max Weber'in Doğu Toplumlarına Yaklaşımları, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul s.48-51.
28. Temiz S, 2012. Marx'ın Toplum ve Siyaset Felsefesi Temelinde Ahlak Problemi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, s.1-21.
29. Tolan B, 1993. Sosyoloji, Adım Yayınları, Ankara, s.18.
30. Ünal AZ, 2017. Spor Etkinliğinin Sosyal Tabakalaşma Bağlamında Anlamı, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6;2:1274-1288.
31. Yüksel M (2018). Sporda Sınıf İlişkileri, Journal of History School, 11;XXXV:344-365.
32. Widdop P, Cutts D, 2013. Social Stratification and Sports' Participation in England, Leisure Sciences, 35:2, 107-128, DOI: 10.1080/01490400.2013.761903